

На основі проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки. Під правовими принципами господарської діяльності в АПК слід розуміти відображені у нормативно-правових актах вихідні, головні положення, які забезпечують уніфіковане формулювання норм права та їх вплив у формі правового регулювання на суспільні відносини, які виникають у процесі ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Чинне законодавство не визначає правові принципи господарської діяльності в АПК, що не сприяє забезпеченню реалізації прав та законних інтересів сільськогосподарських товаровиробників. Враховуючи особливості господарської діяльності в АПК [4; 12], принципи, на яких базується цей вид діяльності, доцільно закріпити в окремому нормативно-правовому акті. Таким законодавчим актом в майбутньому може стати Аграрний кодекс України, оскільки Господарський кодекс України визначає загальні засади здійснення господарської діяльності в Україні.

1. Козырь М. И. Аграрное право России : проблемы становления и развития / Козырь Михаил Иванович – М. : Право и государство, 2003. – 208 с. – С. 53. 2. АПК і право / Ц. В. Бичкова, З. А. Павлович, В. І. Семчик, Ю. С. Шемшученко. – К. : Політвидав України. – 1988. – 191 с. 3. Павлович З. А. Організаційно-правові питання керівництва сільським

господарством : на матеріалах обласної ланки / Павлович Здислав Антонович. – К. : Наук. думка. – 1979. – 191 с. 4. Лямцева Т. В. Правовое обеспечение производственно-хозяйственной деятельности государственных сельскохозяйственных предприятий : автореф. дисс. на соискание науч. степ. канд. юрид. наук / Лямцева Татьяна Викторовна ; Нац. юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 20 с. 5. Стимулы повышения эффективности сельскохозяйственного производства / под ред. М. Ф. Ковалевой. – М. : Мысль, 1968. – 263 с. 6. Юридичний словник / за ред. Б. М. Бабія, В. М. Корецького, В. В. Цветкова. – К. : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1974. – 847 с. 7. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : "Українська енциклопедія" імені М. П. Бажана, 1998 – т. 5 : П–С. – 2003. – 736 с. 8. Рабінович П. М. Коментар до ст. 24 Конституції України / Рабінович П. М. // Конституція України : наук.-практ. коментар / Б. В. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін [та ін.] ; ред. кол. – Х. : Право; К. : Ін Юре, 2003. – С. 124–130. 9. Андрейцев В. І. Земля як основне національне багатство : проблеми правового режиму / Володимир Іванович Андрейцев // Організаційно-правові проблеми розвитку аграрного і земельних ринків в Україні : зб. тез допов. і наук. повід. наук.-практ. конф. / відп. ред. В. І. Семчик. – К. : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – С. 17–27. 10. Энциклопедический словарь : томъ 29 / издатели Ф. А. Брокгаузъ (Лейпциг) ; И. А. Ефронъ (Санкт-Петербург). – Санкт-Петербург : Издательское Дъло : Брокгаузъ–Ефронъ, 1900. – С. 386. 11. Сучасна аграрна політика України : проблеми становлення / за ред. Саблука П. Т., Юрчишина В. В. – К. : ІАЕ УААН – 1996. – 664 с. 12. Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні : монографія / Світлана Іванівна Марченко. – К. : ВГЛ "Обрії", 2010. – 199. [1] с.

Надійшла до редколегії 22.09.10

В. Шамрай, канд. юрид. наук

ГРОМАДЯНСТВО ТА ВИБОРЧЕ ПРАВО ГРОМАДЯН ЗА КОНСТИТУЦІЮ М. МІХНОВСЬКОГО

Стаття закріплює основні погляди Миколи Міхновського на такий інститут права як громадянство, із специфікою його набуття, а також зацентровано увагу на активному та пасивному виборчому праві громадян за його конституційним проектом.

Ключові слова: Громадянство, права громадян, активне та пасивне виборче право громадян.

Статья закрепляет основные взгляды Николая Михновского на такой институт права как гражданство, из спецификой его приобретения, а также акцентировано внимание на активном и пассивном избирательном праве граждан за его конституционные проектом.

Ключевые слова: Гражданство, права граждан, активное и пассивное избирательное право граждан.

The article fastens the basic looks of Mykola Mikhnovskiy to such institute of right as citizenship, with the specific of his acquisition, and also accent attention on active and passive the right to vote of citizens on his constitutional project.

Key words: Citizenship, right of citizens, active and passive the right to vote of citizens.

Проект Конституції України розроблений Миколою Міхновським базується на двох фундаментальних засадах – суверенітет нації і суверенітет особи.

Суверенна Україна, на думку М. Міхновського, необхідна, насамперед, для створення належних умов для розквіту українського народу й індивідуального розвитку кожного громадянина України. Саме широкі громадянські права та соціальна справедливість мали, за задумом М. Міхновського, стати основою нової незалежної держави. Якраз досягнення цих загальнолюдських прав, разом із забезпеченням національних прав українців, і було головною причиною, через яку, на думку автора, і повинна була постати "Спілка народу українського".

В конституційному проекті, Міхновський виступає не лише як націоналіст, але й як ліберал і демократ-гуманіст. Його найвищий ідеал суспільного устрою (що чітко прослідковується в тексті проекту Конституції) послідовно витриманий у найкращих традиціях європейського права ХІХ – початку ХХ століття, а це період, коли в передових, прогресивних державах старого континенту особливе місце приділяли правам та обов'язкам громадян, адже тодішня Європа лише дійшла до усвідомлення того, що всі громадяни кожної держави є рівноправними, незалежно від свого соціального статусу, майнового цензу чи суспільного походження.

Тому особливе місце у політичній спадщині Миколи Міхновського займає визначення прав людини та громадянина, яких, внаслідок визвольної революції, мали

набути українці. Щоб забезпечити функціонування громадянського суспільства, в якому людям будуть надані рівні "стартові можливості" політик виділяв наступні цілі: відміна станового поділу, "знесення класів (сословій) і класових привілеїв як перший ступінь до повної економічної і політичної рівності" [4, с.20]. Проголошувалася рівноправність жінок та чоловіків: "Всі українці, як чоловіцтво, так і жіноцтво, рівноправні і тільки вони можуть бути допущені до виконання офіційних обов'язків на Вкраїні" [5, с.10].

У ч.1,2 ст.24 Конституції України дана норма визначена так : "Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками" [1, с.9].

Визначенню прав і свобод громадян присвячено окремих розділ конституції: "Українці і їхні права". Насамперед, наголосимо на тому, що цей розділ є третім у пропонуваному М.Міхновським проекті й стоїть одразу ж після розділів "Основи Всеукраїнської Спілки" й "Територія України" і опередує розділи присвячені устрою державної влади, самоврядування тощо. На нашу думку, чільне місце, яке зайняв розділ про права громадян у конституційному проекті свідчить про те наскільки високо Микола Іванович ставив питання громадянських

свобод. Також, слід відзначити, що термін "українці" Міхновський у своєму конституційному проекті використовує не в етнічному, а в політичному значенні. Наслідуючи західноєвропейську традицію М. Міхновський поділяє мешканців на "українців" (визначаючи їх за державною приналежністю, тобто зараховуючи до числа українців усіх громадян України) та "чужинців" (громадян інших держав).

Третій розділ конституційного проекту Миколи Міхновського присвячено громадянській ідентифікації українців, кодексуванню їхніх громадянських прав і свобод.

Розділ "Українці і їхні права" відкривається десятим параграфом (перший параграф розділу) у якому Міхновський чітко визначає, що право набуття і питання втрати українського громадянства регулюватиметься окремим законом про громадянство. Вказуючи, при цьому, що в конституції він "доторкається тільки суспільно-громадських прав і каже при яких умовах, мавши українське громадянство, можна користатись тими правами" [5, с.10]. Довгий час Миколу Міхновського піддавали гострій критиці саме за те, що він у конституційному проекті не вказав чітко, якими мають бути умови набуття українського громадянства, відіславши читачів до майбутнього закону про громадянство. Однак, така критика, на нашу думку, носить не надто об'єктивний характер, оскільки перед Міхновським стояло завдання надзвичайної складності – як визначити кому надавати громадянство у постколоніальній країні, чи варто зрівнювати у правах з українцями колонізаторів і їхніх нащадків, якщо ні, то, яким чином розв'язати проблему національних меншин тощо. Цілком зрозуміло, що розв'язати такий масштабний спектр проблем було неможливо в рамках проекту конституції і для цього слід було б створювати окремий закон. Хоча, з іншого боку, із окремих параграфів конституційного проекту видно, яким шляхом у справі надання громадянства планував рухатися Міхновський. Зокрема, в параграфі одинадцятому конституційного проекту Микола Іванович вживає термін "натуралізація", який передбачав надання "чужинцям" рівних прав з "природними українцями". Тобто Микола Міхновський вказав шлях, яким через якихось дванадцять років почали рухатися майже всі новоутворені держави міжвоєнної Європи в яких домінували титульні етноси (Латвія, Литва, Естонія, Фінляндія, Угорщина). Міхновський передбачав безпеліційне надання громадянства всім "природним українцям", що мешкали в українській державі, а також, за бажання, українське громадянство могло надаватися неукраїнцям, які мешкали в Україні не менше десяти років і були прийняті місцевими громадами "законодатнім шляхом". Таким чином ці "природні" та "натуралізовані" українці ставали громадянами України або, за термінологією конституційного проекту Міхновського, "українцями". "Чужинцями" ж залишалися лише ті мешканці України, які відмовлялися набувати українського громадянства й отримували іноземне громадянство або лишалися особами без громадянства. Коментуючи проблему громадянства і натуралізації підняту в конституційному проекті Міхновського український дослідник із діаспори З.Книш відзначав: "Конституція мусила зайняти якесь становище до неукраїнського елемента в Україні. Від століть жили тут поляки й москалі, не кажучи про інші національності в меншому числі. Тільки дуже незначна їх частина зукраїнилась, решта затримала свою національність, культурну й мовну окремішність, щоби більше, впливала на денационалізацію – колонізацію і москвізацію – слабших і менше відпорних українців. В проекті конституції дано їм право опції державного громадянства: вони можуть заявитися, чи хочуть стати українськими грома-

дянами, чи залишитися чужинцями. Та це відноситься тільки до тих, що поселилися в Україні за десять років до проголошення конституції чи пак до часу, коли вона стала обов'язковим законом. Всі ті, що прийшли в Україну пізніше, такого права не мають. Вони можуть старатися про набуття українського громадянства на загальних умовах (параграф 11 конституції), а до того часу вважатися чужинцями, прислугує їм тільки право охорони їхньої особи і майна. З права опції можуть вони скористатися не скоріше, як після року по заведенні конституції і до шести місяців від того часу. Так право опції, як і натуралізації, можуть виконувати тільки в тій громаді, де фактично жив чужинець. Чому на опційну заяву треба чекати аж рік? Треба здогадуватися, що за такою постановою криються політичні причини. В перших місяцях після створення української держави відносини ще не будуть настільки впорядковані й охоплені державною адміністрацією, щоб могла вона легко орієнтуватися у великій масі москалів і поляків, що залишилися в Україні, внаслідок чого можна б признати громадянство особам для України небажаним і небезпечним. З другого боку, треба б дати час і кандидатам на нових громадян надуматися, чи схочуть вони залишитися в Україні і бути її лояльними громадянами. Напевно багато б з них виїхало у Московщину чи в Польщу з родинних. Господарських або політичних причин. Цей відплив можна ще збільшити і прискіпити відповідною державною політикою – а на те потрібен час. Сяка-така стабілізація відносин на тому відтинку настанала б приблизно по році і тоді шойно можна б приступити до остаточного впорядкування справи державної приналежності тих чужинців, що рішались затриматися в Україні" [3, с.97-98].

Цілком зрозуміло, що така складна система набуття громадянства неукраїнців, передбачена конституційним проектом Миколи Міхновського, була органічною реакцією правника на той колоніальний, неприродний стан у якому українці опинилися під російською та австрійською окупацією і бажанням захистити українців перед подальшою денационалізацією з боку більш потужних і культурно розвинених націй-поневолювачів – поляків і росіян. З аналізу попередніх праць Миколи Івановича ми пам'ятаємо, що першим кроком на шляху до здобуття незалежності мало стати відновлення "Переяславської конституції", тобто того "статус кво", що існував на території України в середині XVII століття, а в козацькій державі Б.Хмельницького право на проживання і повноцінні громадянські свободи мали винятково українське населення. Тому, очевидно, що саме бажання повернути українцям статус "господарів" власної землі керував Міхновський пропонуючи таку складну систему набуття українського громадянства для "чужинців". Хоча, з іншого боку, "чужинці", які не бажали або не могли набути українського громадянства, але вирішили залишатися на території України не піддавалися особистій або економічній дискримінації. Вони могли вільно займатися господарською діяльністю, захищалися законом, як і громадяни України (їхнє майно мало перебувати під протекцією української держави), однак, цілком логічно, не могли брати участь у політичному житті держави, вступати до політичних партій і організацій, або створювати подібні партії і організації в Україні. Іноземні громадяни не могли лише володіти землею в Україні, але мали право на ведення торгівлі, керівництва підприємствами, банками тощо. Така формула відкривала доступ в країну іноземного капіталу, але не дозволяла йому впливати на політичне життя держави.

Цікаво, що конституційний проект Міхновського передбачав певне обмеження політичних прав і для "натуралізованих" українців. Попри те, що проект Основно-

го закону оголошував їхню повну рівність із "природними українцями", надавав можливість виконувати різні адміністративні функції і займати високі адміністративні та урядові посади, все ж він резервував посади міністрів винятково за "українцями з роду" (параграф сімдесят шість) [5, с.12]. Очевидно, що така норма була реакцією на кадрову політику російського царизму, який всі ключові адміністративні посади в Україні передавав в руки росіян, русифікованих німців, поляків, євреїв, греків чи українців, але не допускав на управлінські пости українців свідомих своєї національної приналежності.

Проаналізувавши пропонувану М.Міхновським у проекті конституції систему набуття громадянства, зупинимось на розгляді тих прав і свобод, якими на думку харківського правника мали користуватися громадяни майбутньої держави.

Доповнювався дванадцятий параграф конституційного проекту Міхновського наступним тринадцятим параграфом у якому відзначалося, що всі громадяни України (тобто "природні" й "натуралізовані" українці) незалежно від статі ("як чоловіцтво, так і жіноцтво") є рівноправними і тільки вони можуть претендувати на те аби виконувати "офіціальні обов'язки на Україні" [5, с.13]. Наголосимо на тому, що рівність чоловіків і жінок була прогресивною нормою навіть для тодішніх західноєвропейських демократій, де жінки не мали права голосу, не кажучи вже про те, що вони не могли займати високі державні посади. Тобто цей пункт конституційного проекту значно перевищував своєю демократичністю діючі в Європі конституції і розширював можливість для політичної та державної діяльності жінок у майбутній самостійній Україні.

Виходячи зі стратегічних інтересів держави, Микола Міхновський планував повністю заборонити іноземцям володіти навіть найменшими класиками української землі. Такий підхід, звісно, міг гальмувати притік у економіку держави іноземних інвестицій, але в той же час гарантував молодій, неокріпшій країні певний захист від поглинення її народного господарства багатими сусідами.

Нарешті, право використання землі мало належати місцевій громаді, яка могла б розпоряджатися нею на підставі відповідного законодавства [5, с.15].

Щодо виборчого права Міхновський передбачав, що право обирати вищий законодавчий орган – Раду Представників. У параграфі п'ятдесят першому Микола Іванович називає депутатів Ради Представників "уповноваженими", що зважаючи на їхню представницьку функцію ("уповноважені народом діяти від його імені") є надзвичайно влучним терміном. На наш погляд, виходячи з того, що термін "уповноважений" має питомо український корінь і є зрозумілим для українців, його було б доцільно відновити в сучасній українській правничій термінології замість іноземного запозичення "депутат". Право обирати уповноважених до Ради Представників мають всі громадяни України (тобто, за термінологією Міхновського, "природні" й "натуралізовані" українці) чоловічої та жіночої статі, які досягли віку 25 років і живуть "в одній і тій самій громаді не менше року" [5, с.16]. Тут важливо прокоментувати обидва вікові цензи – 25 років і один рік сталого проживання. Право надавати голос лише у 25-річному віці з точки зору сьогодення є надзвичайно екзотичним. У більшості цивілізованих країн світу голосувати починають з 18 або 21 року. Зокрема стаття 70 Конституції України: "Право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років" [1, с.19].

Однак на початку ХХ століття Україна представляла собою майже суцільно неграмотний край. Неписьмен-

ному населенню, яке немало політичної культури (бо в царській Росії парламентських виборів до 1905 року не було взагалі!) було надзвичайно важко розібратися із політичними платформами й обіцянками політиків. Відтак, молоді люди, які не мали жодного життєвого досвіду і навіть не могли читати, мали всі шанси на те аби перетворитися на легку здобич вправних політичних агітаторів-авантюристів, які без особливих зусиль могли накинути недосвідченій молоді свої найбільш утопічні політичні концепції. Намагаючись уникнути можливої маніпуляції "темними" масами української молоді Микола Міхновський пропонував підняти віковий ценз для голосування принаймні до 25 років, коли людина вже здобувала певний життєвий досвід і ставала "стійкою" до політично шкідливих "інфекцій".

Проблема однорічного цензу сталого проживання в одній громаді також була продиктована об'єктивними обставинами життя українського суспільства на зорі ХХ століття. Справа в тім, що за умов відсутності чіткої системи контролю за проживанням громадян в Російській імперії кримінальні злочинці, різноманітні асоціальні елементи дуже часто міняли місця помешкання, переїжджаючи з губернії до губернії і з'являючись на новому місці в образі "пристойних громадян". Лише стале проживання довгий час в одній громаді дозволяло оточуючим складати враження про свого сусіда, наскільки він був адекватним свого громадянського обов'язку обирати представницьку палату вищого законодавчого органу. В тодішніх умовах подібне обмеження було цілком логічним і не дозволяло б різноманітним авантюристам і пройдисвітам вирішувати долю законослухняних громадян на виборах.

Нарешті, звертає на себе увагу також право брати участь у виборах жінкам, що було, як ми вже відзначали вище, надзвичайно великим кроком вперед навіть у порівнянні з більшістю тодішніх європейських демократій, де подібне право жінки отримали лише в 1920-1940-х рр. Надзвичайно вдало, наш погляд, було виписано в конституційному проекті М.Міхновського питання того, хто міг стати представником ("уповноваженим") народу в парламенті: "Право бути вибраним належиться кожному українцеві, що вміє говорити, читати й писати по-українському, має 25 років і ще не дійшов до 70 років" [5, с.19]. Частина 2 статті 76 Конституції України передбачає, що "Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року..." [1, с.20].

По-перше, Микола Іванович відкидав можливість появи "неписьменних" парламентарів (такий абсурд був реалізований лише у більшовицькій державі, де неграмотні або малограмотні "оленяри", "чабани" й "шахтарі" привезені на Всесоюзний з'їзд Рад слухняно піднімали руки, голосуючи за закони та постанови зміст яких був для них суцільною "абракадаброю"). В умовах, як ми вже наголошували, майже поголовної неписьменності не можна було допустити, щоб всілякі популісти, "народні трибуни" ставали уповноваженими і приймали утопічні закони. По-друге, за умови коли на початку ХХ століття майже вся українська інтелігенція буда русифікована, коли українці займали найнижчі сходинки суспільної ієрархії і не могли масово отримувати хорошу освіту, український парламент мав отримати захист від засилля в ньому російської за духом і державними переконаннями інтелігенції (те, що ми, на жаль, маємо в сучасній Верховній Раді), яка в жодному разі не турбувалася б про зміну жалюгідного становища українців у державі й про могутність цієї держави.

Так само доволі логічно виглядає вікове обмеження для народних обранців. Якщо нижня межа (25 років)

цілком логічна, бо саме з цього віку громадяни отримували право голосу, то верхня межа в 70 років незвична для сучасної парламентської традиції. Хоча з точки зору біологічного людина у 70-річному віці далеко не відрізняється хорошими фізіологічними кондиціями. Відомо, що у Ватикані єпископи й кардинали, яким виповнюється 65 років, зобов'язані проходити медичний огляд на предмет психічної та інтелектуальної адекватності щодо займаної посади [2, с.76]. Можливо, що віковим обмеженням для "уповноважених" Микола Міхновський також намагався "відсікти" від майбутнього українського парламенту якнайбільше політиків старої генерації, які вирости і сформувалися в умовах Російської імперії, а відтак були нездатні мислити новими категоріями будівництва незалежної держави.

Конституційний проект Миколи Міхновського передбачав пряме і безпосереднє голосування громадян на виборах до парламенту (параграф п'ятдесят третій). Для мешканців Російської імперії така пропозиція була також нововведенням, бо починаючи з 60-х рр. XIX століття, вибори до земств (єдиних виборних органів в імперії до 1905 р.) проходили за так звану куріальну системою із поділом виборців на різні курії, в залежності від майнового стану й, відповідно, з різною "вагою" голосу виборця, залежно від приналежності його до тієї чи іншої курії.

Підводячи підсумки зазначимо, що конституційний проект, підготований у 1905 році Миколою Міхновсь-

ким, передбачав гарантування основних прав і свобод громадянам майбутньої української держави, зокрема, право на особисту недоторканність, право таємниці листування, свободи зборів і створення організацій, недоторканності житла, право на особисті і колективні звернення, право на освіту, свободу совісті і віросповідання, свободу слова (в тому числі й друкованого), свободу шлюбних відносин, права національних меншин тощо. В основу загального інституту прав і свобод людини та громадянина покладено загальний принцип рівності усіх громадян незалежно від соціального походження і статі.

Конституційний проект у загальних рисах визначив право набуття українського громадянства і гарантував основні демократичні свободи особам без громадянства й іноземним громадянам, що мешкали на території України. Єдине право, яке суттєво обмежувалося, було право приватної власності на землю, що випливало із тези про необхідність націоналізації всіх земель у майбутній державі.

1. Конституція України. (частина перша) – О.: Негоціант, 2006. – 90 с.
2. Величко С. Сучасна католицька Церква. – Львів: Свічадо, 1998. – 124 с.
3. Книш З. Конституція України в проекті Української народної партії // Так перо пише. Вибрані статті. – Торонто: Срібна сурма, 1965. – С. 97-98.
4. Програма Української Народної Партії. – Б.м., 1906. – 47 с.
5. Міхновський М. Самостійна Україна. РУП. – М.Міхновський / Вецляр: Союз Визволення України, 1917. – 43 с.

Надійшла до редколегії 23.09.10

О. Совгіря, канд. юрид. наук

ІНСТИТУТ КОНТРАСИГНУВАННЯ АКТИВ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті досліджуються питання щодо історії законодавчого регулювання, змісту, правової природи та особливостей сучасного правового регулювання інституту контрасигнування в Україні та в зарубіжних країнах. На основі зазначеного дослідження автор формулює пропозиції щодо вдосконалення інституту скріплення підписом Прем'єр-міністра та міністра актів глави держави.

Ключові слова: Президент України, Кабінет Міністрів України, акти Президента, скріплення актів Президента, контрасигнування.

В статье исследуются вопросы относительно истории законодательного регулирования, содержания, правовой природы и особенностей современного правового регулирования института контрасигнования в Украине и зарубежных государствах. На основе указанного исследования автор формулирует предложения относительно усовершенствования института скрепления подписью Премьер-министра и министра актов главы государства.

Ключевые слова: Президент Украины, Кабинет Министров Украины, акты Президента, скрепление актов Президента, контрасигнование.

This article investigates the issues of the history of legislative regulation, content, legal nature and distinctions of current legal regulation of the institution of countersignature in Ukraine and in the foreign countries. Based on the research aforementioned the author formulates proposals for improvement of institution of affixing the Prime Minister and Minister's signatures on the President's Acts.

Keywords: President of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, Acts of the President, Affixing a Signature on the President's Acts, Countersignature.

Однією зі сфер взаємодії Уряду та глави держави в Україні слід вважати сферу відносин щодо скріплення актів Президента України підписами членів Уряду (контрасигнування).

Одразу слід звернути увагу на те, що вживання терміну "контрасигнування" в Україні може бути лише неофіційним, оскільки у чинному законодавстві зазначений термін не закріплюється, натомість у Конституції України та Законі України "Про Кабінет Міністрів України" від 07.10.2010 р. (далі – Закон), а також у Регламенті Кабінету Міністрів України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 08.07.2009 р. № 712, зі змінами (далі – Регламент), йдеться про "скріплення підписом актів Президента".

Можна стверджувати, що у поняття "скріплення підписом", яке міститься в статті 106 Конституції, вкладено саме сенс, який має поняття "контрасигнування", тому що "контрасигнатура" по суті й означає підпис міністра

на акті, що виходить від глави держави, і надає цьому акту юридичну силу. Слід також відмітити, що в дореволюційному державному праві вказаний термін мав саме назву "скріплення". Виходячи із наведених аргументів, на думку Дахової І.І., Основний Закон України закріплює саме поняття контрасигнатури щодо деяких правових актів Президента України, а тому доцільнішим було б закріплення на конституційному рівні терміну, притаманного конституціям багатьох країн світу [4, с. 58-59]. Однак, з нашої точки зору, ця пропозиція є дискусійною з позицій того, що текст Основного Закону має бути зрозумілим для всіх громадян, а не лише для фахівців-юристів, тому вважаємо, за доцільне або залишити існуюче формулювання ("скріплення підписом") або використовувати обидва терміни разом, що дасть змогу пояснити зміст поняття "контрасигнування" (скріплення підписом (контрасигнування)).

